

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצות. חמש מצות עשה. ושש מצות לא תעשה. והיו פרטן:

- (א) להדמות בדרכיו. (ב) להדבק ביועדיו. (ג) לאהוב את ריעים. (ד) לאהוב את הנרים. (ה) שלא לשנא אחים. (ו) להוכיח. (ז) שלא להלבין פנים. (ח) שלא לענות אמללים. (ט) שלא להלוך רכיל. (י) שלא לנקום. (יא) שלא לנמור:

וביאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

כסף משנה

א דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר. יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד. ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל ואם יכעס יכעס מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר. ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאווה לא תשבע נפשו מחלוד בתאווה. ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתאווה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף. ויש מקצר נפשו שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסנף עצמו ברעב וקובץ על ידו ואינו אוכל פרומה משלו אלא בצער גדול. ויש שהוא מאבד כל ממנו בידו לדעתו. ועל דרכים אלו שאר כל הדעות כגון מהולל ואונן וכילי ושוע ואכזרי ורחמן ורך לבב ואמין לב וכיוצא בהן: **ב** ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר דעות בינוניות זו רחוקה מזו. וכל הדעות יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו לפי טבע גופו. ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכון ועתיד לקבל אותם במהרה יותר משאר הדעות. ויש מהן שאינן לאדם מתחלת ברייתו אלא למד אותם מאחרים או שנפנה להן מעצמו לפי מחשבה שעלתה בלבו. או ששמע שזו הדעה טובה לו ובה ראוי לילך והנהיג עצמו בה עד שנקבעה בלבו: **ג** שתי קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו. ואם מצא טבעו נוסה לאחת מהן או שוכן לאחת מהן או שכבר למד אחת מהן ונהג בה יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים והיא הדרך הישרה: **ד** הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם. והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו. לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו. כיצד לא יהא בעל חמה נוח לבעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני. לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לבעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאווה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו. וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק. ולא יקפוץ ידו ביותר. ולא יפזר ממנו אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלוה בראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושחוק ולא עצב ואונן אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות. וכן שאר דעותיו. ודרך זו היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו דעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם: **ה** ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד. כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטיין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות. יש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה הראשון. והיו לפניו משורת הדין. "ומצווין אננו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו: **ו** כך למדו בפירוש מצוה זו. מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון. מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום. מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן. להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו: **ז** וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו. יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על

פ' ד לפיכך צו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד וכו'. בפ"ק דסוטה (דף ס') : ו כך למדו בפירוש מנחם ז"ל מה הוא נקרא חנון וכו'. (שבת קל"ג:) (פס"ק דסוטה): ועוד

א כמ"ג עין ו:

לחם משנה

הלכות דעות **פ"א א** [וכילי ושוע. ואע"פ דכבר חשיב לעיל] ויש שהוא מסנף עצמו וכו' ויש שהוא מאבד כל ממנו וכו'. מאבד

ממנו *דהסס הוא אבוד ממון או סיגוף אכל כאלו אינו חלף נדיבות לתת לבני אדם ואין זה אבוד ממון והספק הוא הכילות של לתת לבני אדם כלל אכל עצמו אינו מסנף: * (גראה שבה תלק בין מסנף לכילי וזין מאבד ממנו לשוע, דלכאורה גראה שבהל אחד וסיה קשה על רבינו למה כתב שתיכן):

ב דעות בינוניות זו רחוקה מזו. ר"ל בין שתי הקצוות כל המדות שיהיו ביניהם נקרא בינוניות בין שיהיו נוסין לזד אחד מלמד האחרת ד"מ כילי הוא קשה אחד ושוע קשה אחר אדם אשר הוא בין שתי הקצוות אע"פ שיהיו נוסות ויהיה אל הכילות או להפך שיהיה נוסה לשועות בינוני יקרא, אכל מ"מ מרוחק הוא מי שנוטה אל הכילות ממי שנוטה לשועות אע"פ שכלם בינוניות. וז"ל רחוקות זו מזו:

ד ה כל אדם שדעותיו בינוניות וכו' נקרא חסיד, עכ"ל. יש להקשות בדבריו טובא, חדא דהרי בפרק שלאחר זה כתב שאסור לנהוג במדה בינונית במדת הענוה אלא

דהכנסתה היתה לעצמו ואין בחלופה הכוונת נכיה כההא דיעקב להיכא שיש בה הכוונת נכיה כההיא דרבי אחא בפרק במה במה, והדר מקשה מההיא דפ"ק דזרכות דאמר שם עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קטית דעם זו קטית הוי ביאה שניה וגרם הכסף שלל נחמקיים והאריך שם לתרץ. וז"ל לתרץ דודאי היכא דליכא גרם הכסף יחזור בו האל יתברך ומאי דאמר בפ"ק דזרכות על תגלי אינו חוזר היינו כל זמן שלא גרם הכסף ודוקא היכא דליכא הכוונת נכיה אכל היכא דליכא הכוונת נכיה לא, ובהירוק שהירין הרב ז"ל מעד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קטית אע"ג דזה הוי דבר שאמר ה' למשה דכל דבר שאמר משה מפי הגבורה אמרו מ"מ אינו כתוב בחזרה בשם ה' אלא בשם משה. ומה שאז"ל לא יאחז אמירה מפי הקב"ה כלומר שאמר הקב"ה בחזרה מפי עצמו שהוא מדבר לו הגב"ה בשם ה' אמרן אכל אלו הם דברי משה אע"פ שמי הגבורה אמרן מ"מ כיון שאינו בלשון האל יתברך יפול בהם נחמה שיעסם האל יתברך. זה כלל לתרץ וכו' החירוק ראשון שחירין הרב ז"ל ושמה עס זה החירוק נסתלקה קושייתו שהקשה עליו:

מגדל עוז

ול"ה) כמעשה דרבי ורבי חייא ומעשיות כלל הוקן שם יוכיחו על ענין הענוה. וענין החלוא וזדיק אוכל לשובע נפשו ככלל משנת פרק בן זומא אי זכו גבור הכוונת אח יצרו וכן פירש רש"ם ז"ל. וענין טוב מעט לזדיק וכו' חלוי בלויבו עשיר השמח בחלקו וכן פירש"ם ז"ל. וענין לפנים משורת הדין במציעה פ' אלו מציאות (דף ל') דתני רב יוסף והודעת לנס את הדרך וילכו בה כו' עד דמוקים מימרח דרבי יוחנן לא חרכה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם ענ דין תורה ולא עבדו בה לפנים משורת הדין: ומצווים אנו ללכת בדרכים אלו בינונים עד אף אתה הוי קדוש. מסכת סוטה (דף י"ד

פ"א דעות הרבה יש לכל אחד כו' עד לא לזו ולא לזו. כל זה מדברי חכמי המוסר אשר לקחוהו מדברי רז"ל ומשלים שכן משוורות בהלמוד אשר אין להם סוף: ולפיכך צו חכמים הראשונים עד שלם. כל חכמי המוסר אמרו וואה וואה וגם המה גנובה היא אחס מאשר דרכו ז"ל ושם דרך ארואנו ציעש אלהים כל השם אורחותיו בעולם. סוף אגדת גסות הרוח פרק ראשון דסוטה (דף ס'): כיצד לא יהא בעל חמה כו' עד לפנים משורת הדין. ענינים אלו משוורים. ענין כנחת והעם מפורש בלבות משה י"ב פרק בעשרה מאמרות שבינו ארבע מדות וכו' ופ' במה מדליקין (דף ל')

פ"ב ג ועוד אמרו שכל המגזיז לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דלית ביה גסות הרוח ואפילו מקצה. ברים כוסה (דף ה'): וכן הכעס מדה רעה וכו' ואם רצה להטיל אימה וכו'. פ' ר"ף דאוריג (שנת ק"ה): ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא וכו'. בפסחים ריש פ' אלו דברים (דף ס"ו). ומ"ש ובעלי כעס אין חייהם חיים [פסחים ק"ג:]. ודבר הדומה להם עוברים וכו'. בפ' השולח (גיטין דף ל"ו) ובפ"ב דיומא (דף כ"ג):

למאכלות שאינן ראויין לאכילה כגון העפר והפחם ושונא המאכלות הטובים
כגון הפת והבשר הכל לפי רוב החולין. כך בני אדם שנפשותיהם חולות מתאווים ואוהבים הדעות הרעות ושונאים הדרך
הטובה ומתעצלים ללכת בה והיא כבידה עליהם למאד לפי חליים. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו היו האומרים לרע טוב
ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומתוק למר. ועליהם נאמר העוזבים ארחות יושר ללכת בדרכי
חושך. ומה היא תקנת חולי הנפשות. ילכו אצל החכמים שהן רופאי הנפשות וירפאו חליים בדעות שמלמדין אותם עד
שיחזירו לדרך הטובה. והמכירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם עליהם אמר שלמה חכמה
ומוסר אוילים בזו: **ב** וכיצד היא רפואתם מי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל.
וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו. ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בכזיון הרבה וישב למטה מן הכל
וילבש בלוי סחבות המבזות את לובשיהם וכיוצא בדברים אלו עד שיעקור גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא
דרך הטובה. ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו. ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות אם היה רחוק לקצה
האחד ירחיק עצמו לקצה השני וינהיג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה:
ג ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר. והוא גובה לב. שאין
דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד
ולא נאמר ענו בלבד. ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח. ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם
ללבבך ושכחת את ה' אלהיך. ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו ^[6] מקצתה. וכן הכעס מדה רעה
היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו.
ואם רצה להטיל ^[3] אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה
עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא
אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודת כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמתו
מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חייהם חיים. לפיכך צוו להתרחק מן הכעס עד
שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים
חרפתם

[illegible]

מגדל עז **הגהות מיימוניות**

י"ד) סוף פרק ראשון: והייב אדם לכהני כו' עד סוף הפרק. הוא לשון ספרי: **פ"ב** חולי הגוף וכו' עד שכל דעס ודעס. כל המרגליות האלו מלוקטות מדברי ר"ל: ויש דעות שאכור כו' עד עניו מלך. זה פשוט פ"ק דכוסה (דף ד') באוהכר וגם ר"ל מקוין ענאו בלחין במלות ס"ד וספרי אשר גנלו לחיו האלפים בחלום ומהם על ר"ל חמ"א ח"א ח"א. ואי ר"ל חסדיכר וס"ל לא כללו בחשבון הלחיו אי אומר השעס לפי

[6] דלא כרב הייא בר אשי דאמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית ורב הונא בריה דר' יהושע דאמר ומעטרה ליה כסאסאה לשבולתא ודלא כרבא דאמר בשמחא דאית ביה ובשמחא דלית ביה אלא כר"ב בר' יצחק דאמר לא מינה ולא מקצתה דכתיב ביה ועובת ה' לא גבה ל: [3] פ' האורג רב יהודה דאמר מעבייתא רב אחא בר יעקב חבר

[illegible]